

Зоя Карпюк,
Катерина Фідзіна

Природоохоронна мережа Дубенського району Рівненської області

Проаналізовано передумови та етапи становлення, сучасну структуру, просторову організацію, функціональне призначення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду Дубенського району Рівненської області. З'ясовано динаміку природоохоронних об'єктів, стан збереженості природних комплексів, картографічно відображено їх просторове поширення, подано стислу характеристику кожного об'єкта. Висвітлено значення мережі природно-заповідного фонду для соціально-економічного розвитку району, покращення якості довкілля, стану природних геосистем, збереження біотичного різноманіття, унікальних і типових природних ландшафтів. Показано роль територій та об'єктів мережі природно-заповідного фонду – резерватів середовищ існування багатьох біоорганізмів, територій, вдало інтегрованих у ландшафти, як територіальної основи, вузлових елементів регіональної й локальних екомереж – своєрідного різновиду сучасного практичного запиту геопросторового впорядкування, екологічного оздоровлення територій, ефективного використання природно-ресурсного потенціалу. Під час роботи використано методи порівняльно-географічного аналізу, картографічний, статистичний. Обґрунтовано необхідність подальших детальних фізико-географічних досліджень природоохоронних мереж району.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, заказник, пам'ятка природи, заповідне урочище, екомережа, Дубенський район, Рівненська область.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним із пріоритетів державної політики України у сфері охорони довкілля, екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку є збереження багатства та різноманітності природної спадщини, невиснажливе використання природних ресурсів. Дотримання принципу збалансованого природокористування передбачає збільшення площ територій із природним станом ландшафту – розширення мережі природно-заповідного фонду (ПЗФ), подальшу розбудову різноманітних екомереж [3]. Збільшення площ заповідних територій і підвищення їх ролі як важливого складника сталого розвитку держави передбачає процес поглиблення інтеграції між Україною та Європейським Союзом (ЄС), прийняття Угоди про асоціацію України з ЄС (повна назва – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейський Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії й їхніми державами-членами, з іншої сторони) – договору між Україною та Європейським Союзом, що дає змогу перейти від партнерства а співробітництва до політичної асоціації й економічної інтеграції (політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 р., економічну – 27 червня 2014 р., набрала чинності 1 вересня 2017 р.) [4]. В аспекті розвитку природно-заповідних мереж одним із показників сталого розвитку є значна площа ПЗФ. Вивчення досвіду інших країн показує, що еталонні природні ділянки повинні займати близько 10–15 % території держави [5]. Природоохоронна мережа є природним каркасом (територіальною основою) екологічної інфраструктури регіону. Території збереженого біотичного та ландшафтного різноманіття, що належать до складу ПЗФ, мають важливе біологічне й екологічне значення. Вони є резерватами середовищ існування організмів, територіями, добре інтегрованими у ландшафти, сприяють підтриманню екологічного балансу в регіоні та є вузловими елементами регіональних екомереж, що є своєрідним різновидом сучасного практичного запиту геопросторового впорядкування, екологічного оздоровлення територій, ефективного використання природно-ресурсного потенціалу, мінімізації забруднення довкілля [7].

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблеми формування та розвитку мережі природоохоронних територій України, раціонального природокористування досліджували українські вчені О. М. Адаменко, Т. Л. Андрієнко, В. А. Барановський, М. Д. Гродзинський, Я. І. Мовчан, К. М. Ситник, С. М. Стойко, Ю. Р. Шеляг-Сосонко, П. Л. Царик та ін. [9]. Результати вивчення природно-заповідної мережі Волинської височинної фізико-географічної області висвітлені у публікаціях Ю. М. Грищенка [1; 12], В. І. Мельника, І. І. Кузьмішиної, Л. О. Коцун, В. П. Войтюка,

Т. П. Лісовської [11], В. О. Трало, М. С. Фірсової [16; 18]. Удосконалення природоохоронної мережі Дубенського району Рівненщини потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Формулювання мети та завдань статті. Метою дослідження є аналіз структури, етапів становлення, просторової організації мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду Дубенського району Рівненської області, з'ясування динаміки їх створення, показників якості та перспектив оптимізації мережі; завданнями – опрацювання наукових, картографічних і статистичних матеріалів про природоохоронні об'єкти району, вивчення стану збереженості природних комплексів, картографічне відображення просторового поширення природоохоронних територій, обґрунтування заходів щодо покращення структури та функціонування ПЗФ району.

Матеріали й методи дослідження. Під час роботи опрацьовувалися наукові публікації, картографічні матеріали, статистичні дані Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, Головного управління статистики у Рівненській області. Під час роботи застосовувалися методи порівняльно-географічного аналізу, картографічного моделювання, статистичний.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дубенський район, утворений у 1939 р., лежить у південній частині Рівненщини, межуючи на півночі з Млинівським і Рівненським, на заході – з Радивилівським, на сході – зі Здолбунівським районами області, на півдні – з Тернопільською областю. Площа району складає 1226 км², кількість населення району, включаючи мешканців м. Дубно, – 81 500 осіб. У районі 104 населених пункти: селище міського типу, 103 села. Адміністративний центр району – місто обласного підпорядкування Дубно [2]. Межі адміністративного району у перспективі можуть розширитися – Дубенський район має об'єднати сучасні Радивилівський (3 ОТГ), Млинівський (5 ОТГ), Дубенський (9 ОТГ). Експертами Центру політико-правових реформ в рамках децентралізаційного проекту «Підготовка та громадське обговорення обґрунтованої пропозиції нового районного (повітового) поділу всіх областей у рамках місцевого самоврядування України» запропоновано нову модель адміністративно-територіального устрою Рівненщини – замість 16 районів створити чотири: Дубенський, Рівненський, Сарненський, Дубровицький, що формуватимуться із врахуванням меж уже сформованих об'єднаних територіальних громад (ОТГ) [15].

Територія Дубенського району, згідно структурно-тектонічного районування, – це південно-західна окраїна Східноєвропейської платформи в межах Волино-Подільської плити. Кристалічні породи фундаменту – інтенсивно дислоковані граніти, гранодіорити, мігматити, гнейси. На їхній поверхні залягає потужна товща осадових утворень палеозойського (силурійської системи) та мезозойського віку (крейдової системи: сеноманського, туринського, коньякського ярусів), перекриті четвертинними відкладами: лесами та лесовидними суглинками, алювіальними, озерно-болотними та водно-льодовиковими. Геоморфологічно територія району належить до Повчанської структурно-горбистої та Мізоцької горбистої височин підобласті Волинської височини, Кременецько-Дубенської зандрової рівнини, Острозької прохідної долини підобласті Малого Полісся, Гологоро-Кременецького низькогір'я Подільської височини. Загалом поверхня району горбиста, яружно-балкова, невеликі пагорби чергуються з горбами та западинами, зниженнями у рельєфі. Кліматичні умови району – помірно-континентальні з м'якою зимою, теплим літом, на їхнє формування протягом року значний вплив має атлантико-континентальне перенесення повітряних мас, які взимку спричинюють відлиги, а влітку – дощову прохолодну погоду. Протягом року часті циклони, антициклони частіше простежуються взимку. Панівні напрямки вітрів: узимку – західні та південно-західні, влітку – західні й північно-західні, навесні зростає роль вітрів північно-східних, східних і південно-східних напрямків. Найхолодніші місяці року – січень і лютий, найтепліші – липень і серпень. Середня температура січня – -5 °С, липня – +18,0 °С, мінімальна температура січня – -35 °С, липня – +37 °С. Середня річна кількість опадів 600–700 мм. Гідромережу району формують р. Іква з притоками Липкою, Людомиркою, Повчанкою, Тартачкою, Іловицею, Замишівкою, Тростянецькою, що належать до басейну Стиру, р. Стубла з притоками Борисівкою, Козином, Розинкою (Козинкою), р. Швидівка (притока Усті), Збитинка (притока Віллі), що належать до басейну Горині. Живлення річок змішане, їх долини неглибокі, у багатьох місцях заболочені. Ґрунтовий покрив строкатий: переважають темно-сірі та сірі лісові ґрунти, чорноземи опідзолені займають вирівняні ділянки. Крім них трапляються дерново-підзолисті піщані та глинисто-піщані, лучні, дернові оглеєні, торфово-

болотні ґрунти й торф'яники низинні. Природний рослинний покрив серед сільськогосподарських угідь на місці лісів, лук та боліт зберігся фрагментарно – це ділянки лісів: дубових і дубово-грабових, дубово-соснових, соснових і низовинних трав'яних, трав'яно-гіпнових, лісових (чорновільхових) боліт. Тваринний світ району пов'язаний із лісовими та лучно-болотними біотопами й антропогенно-модифікованими ландшафтами. Найбагатший за своїм видовим складом фауністичний комплекс лісів, де трапляється багато видів земноводних, плазунів, переважна більшість птахів і ссавців [10; 12].

Згідно фізико-географічного районування, територія району розташована з півночі на південь у Олицько-Рівненському, Повчансько- Мізоцькому районах Волинської височинної області Західно-Українського краю зони широколистяних лісів і Радехівсько-Бродівському та Смігівсько-Славутському районах фізико-географічної області Малеого Полісся зони мішаних лісів [17]. Природні ландшафти значно змінені сільськогосподарськими угіддями зі зерновими, технічними й кормовими культурами. Поширені ландшафти району: високі надзаплавні лесові тераси з ріллею на чорноземних ґрунтах; межиріччя з переважанням дубово-соснових лісів, суходільних луків та ріллі на дернових та дерново-підзолистих ґрунтах; надзаплавні тераси з орними землями на лучних чорноземах уздовж р. Ікви; горбисті лесові рівнини з балковим рельєфом під ріллею на опідзолених чорноземах; високі, інтенсивно розчленовані яружно-балковою ерозією лесові рівнини, вкриті дубово-грабовими лісами на сірих та ясно-сірих ґрунтах; плоскі межиріччя на супіщано-суглинистих озерно-алювіальних і водно-льодовикових відкладах, вкриті сосново-дубовими лісами, луками та ріллею на дерново-слабопідзолистих ґрунтах; денудаційні межиріччя з неглибоким заляганням відкладів верхньої крейди переважно під ріллею на дерново-карбонатних ґрунтах та плоскі супіщано-суглинисті заболочені рівнини з численними останцями, вкриті переважно дубово-грабовими лісами на сірих ґрунтах [12].

Мережа ПЗФ району репрезентує збережені у природному стані ландшафти території. За даними Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, станом на 01.01.2020 р. у складі ПЗФ району нараховується 20 заповідних об'єктів загальною площею 2701,8 га [6]. Коефіцієнт заповідності складає 2,24 %, коефіцієнт інсуляризованості – 0,33. Природоохоронні території належать до трьох категорій: заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ. У складі ПЗФ району нараховується 11 заказників (площа 2541,0 га): два ботанічних, чотири ентомологічних, чотири гідрологічних й один загальногеологічний; п'ять пам'яток природи (17,0 га): чотири ботанічних та одна зоологічна; чотири заповідних урочища (143,8 га). Один об'єкт – зоологічна пам'ятка природи «Урочище Олександрівка» має значення загальнодержавного, решта – місцеві (рис. 1).

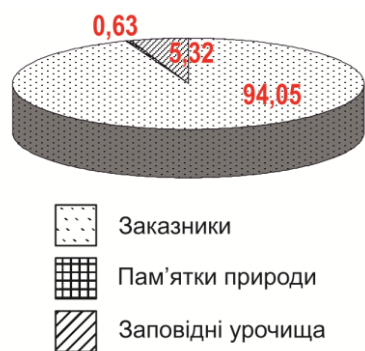

Рис. 1. Частка площ територій та об'єктів різних категорій у структурі ПЗФ Дубенського району

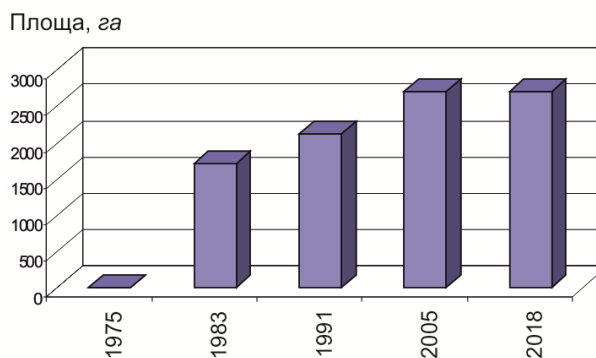

Рис. 2. Динаміка площ територій та об'єктів природно-заповідного фонду Дубенського району

Формування природно-заповідної мережі району розпочалося у 1975 р. зі створення зоологічної пам'ятки природи «Урочище Олександрівка» (розпорядження Ради Міністрів УРСР, № 780-р від 14.10.1975 р.). У 1983 р., згідно рішення облвиконкому від 22.11.1983 р. № 343, було надано статус одинадцяти об'єктам ПЗФ – вісьмом заказникам: ентомологічним «Озерянському»,

«Клинцівському», «Ясинівському», «Нараївському», гідрологічним «Урочище Верба», «Урочище Студянка», «Урочище Стрілки», загальгеологічному «Мізоцький кряж», пам'ятці природи «Ліса гора», двом заповідним урочищам «Бірок», «Олександрівка». У 1991 р. до ПЗФ району за рішенням облвиконкому від 18.06.1991 р. № 98 включено ботанічний заказник «Урочище Бережани» й два заповідних урочища «Дубові насадження», «Ділянка лісу», у 2005 р. за рішенням обласної ради від 27.05.2005 р. № 584 – заказники: ботанічний «Квітуча гора», гідрологічний «Заплава річки Іква». У 2018 р. було оголошено три ботанічні пам'ятки природи у м. Дубно: «Дуб графині Шувалової», «Дуб Діонісія Міклера», «Дуб пана Василя» (рішення сесії обласної ради від 07.12.2018 р., № 1227) [6; 12] (рис. 2).

У межах ПЗФ району охороняються збережені у природному стані природні комплекси, типове біорізноманіття території, рідкісні види рослин і тварин, занесені у Червону книгу України (ЧКУ) та міжнародні природоохоронні списки. У зоологічній пам'ятці природи загальнодержавного значення «Урочище Олександрівка» (13,0; Мирогощанське лісництво (л-во), державне підприємство (ДП) «Дубенський лісгосп (ЛГ)», квадрат (кв.) 26, виділ (вид.) 10), що знаходиться на північно-східному схилі пагорба Повчанської височини, зберігається дубовий ліс природного походження віком більше 200 р. Підріст формують граб звичайний *Carpinus betulus*, липа дрібнолиста *Tilia cordata*, береза бородавчата *Betula pendula*, осика звичайна *Populus tremula*, підлісок – крушина ламка *Frangula alnus* і ліщина європейська *Corylus avellana*. У трав'яному покриві поширені медуника темна *Pulmonaria obscura*, копитняк європейський *Asarum europaeum*, підмаренник запашний *Galium odoratum*, кропива дводомна *Urtica dioica*, вороняче око звичайне *Paris quadrifolia*, щитники чоловічий *Dryopteris filix-mas* та шартрський *D. carthusiana* й ін. Трапляються види, занесені у ЧКУ й додаток CITES: коручка чемерникоподібна *Epipactis helleborine*, гніздівка звичайна *Neottia nidus-avis*. Фауністичний комплекс особливо багатий видами орнітофауни. Тут гніздяться припутень *Columba palumbus*, дятел великий строкатий *Dendrocopos major*, шеврик лісовий *Anthus trivialis*, вивільга *Oriolus oriolus*, шпак звичайний *Sturnus vulgaris*, вівчарики весняний *Phylloscopus trochilus* і жовтобровий *P. sibilatrix*, вільшанка *Erithacus rubecula*, дрозди співочий *Turdus philomelos* і чорний *T. merula*, зяблик *Fringilla coelebs*, синиця велика *Parus major*, соловейко східний *Luscinia luscinia*, чапля сіра *Ardea cinerea*.

У ботанічному заказнику «Урочище Бережани» (400,0 га; с. Кам'яниця) охороняються дві ділянки низинного заплавної болота, що знаходяться на відстані 1,0–1,5 км одна від одної й обмежені осушувальними каналами меліоративної системи, де ростуть рогіз широколистяний *Typha latifolia*, осока омська *Carex elata*, лепеха очеретяна *Acorus calamus*, хвощ річковий *Equisetum fluviatile* та виявлені рідкісні види рослин, занесені у ЧКУ й додатки CITES: осока Девелла *Carex davalliana*, зозульки травневі *Dactylorhiza majalis*. Ботанічний заказник «Квітуча гора» (50,0 га; с. Мильча, ДП «Спеціалізоване лісгосподарське агропромислове підприємство (СЛАП) «Дубенський держспецлісгосп») – видовжений у меридіональному напрямку останцевий горб, вкритий степовою рослинністю, серед якої трапляються рідкісні червонокнижні види: вовчі ягоди пахучі *Daphne sneorum*, горицвіт весняний *Adonis vernalis*, льон жовтий *Linum flavum*, ендемічний жовтець Запаловича *Ranunculus zapalowiczii*, реліктовий самосил гірський *Teucrium montanum*. В ентомологічних заказниках «Озерянському» (3,0 га; с. Озеряни), «Клинцівському» (30,0 га; с. Клинці), «Ясинівському» (22,0 га; ДП «СЛАП «Дубенський держспецлісгосп», між селами Нагоряни й Ясинівка), «Нараївському» (27,0 га; с. Нараїв), що організовані на схилах пагорбів Мізоцького кряжу, під охороною перебувають різні види комах у природному середовищі їх існування: бджоли *Anthophila*, джмелі *Bombus*, коник зелений *Tettigonia viridissima*, бронзівка золотиста *Cetonia aurata*, осадець Егерія *Pararge aegeria*, адмірал *Vanessa atalanta*, павичеве око *Inachis io*, рідкісні вусач мускусний *Aromia moschata*, махаон *Papilio machaon* (ЧКУ). Гідрологічні заказники «Урочище Верба» (148,0 га; с. Стовпець), «Урочище Студянка» (64,0 га; с. Студянка), «Урочище Стрілки» (35,0 га; Смизька сільська рада) створені для охорони частково заболочених колишніх вироблених торфорозробками Смизького торфопідприємства Рівненського торфооб'єднання ділянок правого та лівого берегів р. Ікви з системою осушувальних каналів і невеликих зариблених водойм, на яких ростуть різні види осок, ситників, болотного різнотрав'я, чагарники; та болота у заплаві р. Тартацька, де гніздиться багато видів водно-болотної орнітофауни: крижень *Anas platyrhynchos*, крячок річковий *Sterna hirundo*, набережник *Actitis hypoleucos*, плиска

жовта *Motacilla flava*, очеретянка велика *Acrocephalus arundinaceus*, вівсянки звичайна *Emberiza citrinella* й очеретяна *E. schoeniclus* та ін. Гідрологічний Заказник «Заплава річки Іква» (534,0 га; Любомирське л-во, ДП «Дубенський держспецлісгосп», кв. 73–76, 94–98) створений для збереження у природному стані заболоченої території, зарослої листяним лісом із *Betula pendula*, сосни звичайної *Pinus sylvestris*, вільхи клейкої *Alnus glutinosa*, ясена звичайного *Fraxinus excelsior*, ялини європейської *Picea abies* віком близько 60 років із джерелами, що дають початок р. Замишівці (притока р. Тартачки). Фауністичний комплекс заказника складають: вуж *Natrix natrix*, гадюка *Vipera berus*, вівчарик жовтобровий *Phylloscopus sibilatrix*, дикий кабан *Sus scrofa*, заєць-русак *Lepus europaeus*, бобр європейський *Castor fiber*, ондатра *Ondatra zibethicus*, лисиця руда *Vulpes vulpes*, сарна європейська *Capreolus capreolus* та інші види. У загальногеологічному заказнику «Мізоцький кряж» (1228,0 га, Любомирське л-во, ДП «Дубенський лісгосп»; загальна площа заказника, що знаходиться у межах Дубенського, Здолбунівського й Острозького районів складає 2255,0 га), що розташований на правому березі р. Ікви, зберігається природний комплекс заліснених останцевих утворень, що є продовженням Кременецьких гір. Ліси останцевих горбів кряжу за типом лісорослинних умов – свіжі й вологі двоярусні сугруди природного походження віком 80–90 років, 1–2 бонітету з повнотою 0,7 із підліском із *Frangula alnus*, *Corylus avellana*, малини *Rubus idaeus*, горобини *Sorbus aucuparia*. У першому ярусі цих лісів переважають дуб черешчатий *Quercus robur* і *Pinus sylvestris*, у другому – *Carpinus betulus*, *Fraxinus excelsior* та клен гостролистий *Acer platanoides*.

Ботанічна пам'ятка природи «Ліса гора» (4,0 га; с. Мильча) – це останцевий горб у межах Повчанського підняття, на вершині якого на пам'ятному монументі гніздяться лелеки білі *Ciconia ciconia*. Степова рослинність збереглася на найкрутіших (20–40°) південних і південно-західних схилах горба. Поширені рослинні угруповання з домінуванням осоки низької *Carex humilis*, тонконогу вузьколистого *Poa angustifolia*, костриці борознистої *Festuca rupicola*, люцерни серповидної *Medicago falcata* та ін. У заказнику трапляються самосил передгірний *Teucrium praemontanum*, костриця лучна *Festuca pratensis*, костриця блідувата *Festuca pallens* – вид ЧКУ та ін. Ботанічні пам'ятки природи м. Дубно: «Дуб графині Шувалової» (0,0009 га; вул. Грушевського, 112) – дерево дуба червоного *Quercus rubra* віком більше 100 років, обхватом стовбура 2,78 м, «Дуб Діонісія Міклера» (0,0016 га; вул. Грушевського, 112) – дерево дуба каштанолистого *Quercus castaneifolia* віком більше 100 р., обхватом стовбура 2,75 м, «Дуб пана Василя» (0,0009 га; вул. Зерова, 4) – дерево дуба звичайного *Quercus robur* віком більше 100 р., обхватом стовбура 4,06 м (росте на території колишнього парку графині Шувалової – архітектурного комплексу ХІХ ст.).

У заповідних урочищах під охороною держави знаходяться лісові насадження. Заповідне урочище «Бірок» (28,7 га; Смизьке л-во, ДП «Дубенський ЛГ», кв. 1, вид. 1, 2, 4, 8; кв. 2, вид. 1, 8, 10, 13) – це ділянка різнопорідного вологого сугруду із *Quercus robur*, *Pinus sylvestris* віком більше 90 років 4-го бонітету, повнотою 0,5–0,8, у якому мешкають *Capreolus capreolus*, *Lepus europaeus*, *Vulpes vulpes*, різні види птахів: *Dendrocopos major*, *Erithacus rubecula*, вівчарик-ковалик *Phylloscopus collybita*, повзик *Sitta europaea*, сойка *Garrulus glandarius* та ін. У заповідних урочищах «Олександрівка» (103,0 га; Мирогощанське л-во, «Дубенський ЛГ», кв. 25–26) під охороною держави на пагорбах Повчанської височини ростуть одноярусні липово-дубові насадження віком 160–210 років, дубові молодняки та пристигаючі масиви 2 бонітету з середньою висотою дерев 25 м; «Дубові насадження» (2,5 га; Смизьке л-во, ДП «Дубенський ЛГ», кв. 13, вид. 19) – лісові ділянки *Quercus robur* і *Pinus sylvestris* віком понад 160 років (свіжий сугруд); «Ділянка лісу» (9,6 га; Смизьке л-во, ДП «Дубенський ЛГ», кв. 50, вид. 23; кв. 74, вид. 2) – насадження *Quercus robur* віком близько 150 років із домішкою *Pinus sylvestris* (свіжий сугруд) (рис. 3).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Природно-заповідний фонд Рівненської області, за даними Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, станом на 01.01.2020 р. складається із 315 територій та об'єктів загальною площею 203,6 тис. га (10,0 % від площі області), серед них 28 об'єктів загальнодержавного значення площею 90,3 тис. га, 287 об'єктів місцевого значення площею 113,3 тис. га [6]. У Дубенському районі, що лежить у південній лісостеповій частині області, якісні й кількісні показники природно-заповідної мережі значно нижчі, ніж пересічно по області й у поліських районах: Рокитнівському, Зарічненському, Володимирецькому та ін. Причинами такого стану є давнє землеробське освоєння території,

меліорація, торфовидобуток, вирубування лісів, розвиток промисловості. Наразі можна констатувати, що у структурі ПЗФ району відсутні деякі категорії ПЗФ, зокрема функціональним призначенням яких є й рекреаційна діяльність, окремі з них ще потрібно виявити чи зарезервувати, розширити межі існуючих заповідних об'єктів.

Рис. 3. Території та об'єкти природно-заповідного фонду Дубенського району (укладено із використанням [6; 12])

Природно-заповідний фонд регіону – це базовий елемент його соціально-економічного розвитку, що сприяє покращенню якості стану природних геосистем, довкілля, це гарантія збереження генофонду рослинного та тваринного світу, унікальних і типових природних ландшафтів, тому частка заповідних територій повинна зростати. Усі існуючі та перспективні території та об'єкти ПЗФ є територіальною основою регіональної екомережі – функціонально об'єднаної системи природоохоронних територій різного статусу й допоміжних територій частково антропогенізованих. При формуванні екомереж передбачаються зміни у структурі земельного фонду території шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної безпеки та економічної

доцільності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів [8]. До структурно-функціональних елементів регіональної екомережі, що проходять територією району, об'єднуючи об'єкти ПЗФ, які є основними природними елементами екологічної мережі, й інші геопросторові компоненти, визначені законодавчими документами: ЗУ «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України», «Про екологічну мережу України» [13; 14], належать Ікванський і Малополіський екологічні коридори, Мирогощансько-Бущанський, Вербеньсько-Білогородський екологічні субкоридори [6]. Їх обґрунтування сприяє формуванню екологічно збалансованої схеми планування території області, сприятливішого співвідношення природних і господарських систем у районі. Необхідні подальші детальні фізико-географічні дослідження природоохоронних мереж району, зокрема виділення структурно-функціональних елементів екомереж локального рівня.

Джерела та література

1. Біологічне та ландшафтне розмаїття Рівненщини в дзеркалі регіональних ландшафтних парків : метод.-довід. посібн. / М. М. Гуйдаш, Ю. М. Грищенко, І. О. Жайворон та ін. – Рівне, 2004. – 60 с.
2. Головне управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gusrv.gov.ua/>
3. Гольонко Р. А. Особливості становлення та розвитку законодавства про біосферні заповідники / Р. А. Гольонко // Проблеми законності. – 2016. – Вип. 134. – С. 139–151.
4. Залучення громадськості та науковців до проектування мережі Емеральд (Смарагдової мережі) в Україні / Полянська К. В., Борисенко К. А., Павlachик П., Василюк О. В., Марущак О. Ю., Ширяєва Д. В., Куземко А. А., Осирко О. С. та ін. / під ред. д. б. н. А. Куземко. – Київ, 2017. – 304 с.
5. Заповідна справа в Україні : навч. посібн. / за заг. ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. – К., 2003. – 306 с.
6. Заповідні об'єкти Рівненщини. Природно-заповідний фонд області в розрізі районів. Дубенський район [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecorivne.gov.ua/tmp/Dubno_rayon%20PZF.pdf
7. Карпюк З. К. Розвиток заповідної справи на Волинському Поліссі / З. К. Карпюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузук. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – № 10. – С. 55–63.
8. Карпюк З. К. Проблеми та перспективи функціонування екологічної мережі / З. К. Карпюк // Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області : кол. моногр. / В. О. Фесюк. С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – К. : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2016. – С. 256–276.
9. Ковальчук І. П. Природно-заповідна мережа Волинської області: параметри сучасного стану, показники динаміки, картографічні моделі / І. П. Ковальчук, В. О. Фесюк, Т. С. Павловська, О. В. Рудик. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/ktvsh_2013_8_7.pdf
10. Маринич О. М. Фізична географія України / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – К. : Знання, 2005. – 511 с.
11. Об'єкти природно-заповідного фонду Волинської височини / В. І. Мельник, І. І. Кузьмішина, Л. О. Коцун [та ін.] // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. / відп. ред. Ф. В. Зузук. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – № 7. – С. 117–136.
12. Природно-заповідний фонд Рівненської області / під ред. Ю. М. Грищенка. – Рівне : Волинські обереги, 2008. – С. 59–70.
13. Про екологічну мережу України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – С. 502.
14. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України : Закон України // Офіційний вісник України. – 2000. – № 43. – С. 5–33.
15. Рівненська обласна державна адміністрація : офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/searchresult?key=статистика%20%20Дубенського%20>
16. Трало В. О. Природно-заповідна мережа Здолбунівського району / В. О. Трало, М. С. Фірсова // Дермансько-Мостівський регіональний ландшафтний парк: проблеми становлення : матеріали наук.-практ. семінару (м. Здолбунів, 22–23 берез. 2001 р.). – К. : Карбон, 2001. – С. 15–21.

17. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Шищенко // Укр. геогр. журн. – 2003. – № 1. – С. 17–20.
18. Фірсова М. С. Перспективні природно-заповідні об'єкти в екологічній мережі Волинської височини у межах Рівненської області / М. С. Фірсова // Вісн. Рівнен. держ. техн. ун-ту : зб. наук. пр. – Рівне, 2001. – Вип. 4 (11). – С. 56–65.

References

1. Biologichne ta landshaftne rozmaittia Rivnenshchyny v dzerkali rehionalnykh landshaftnykh parkiv : metod.-dovid. posibn. / М. М. Huidash, Yu. М. Hryshchenko, I. O. Zhaivoron ta in. – Rivne, 2004. – 60 s.
2. Holovne upravlinnia statystyky u Rivnenskkii oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.gusrv.gov.ua/>
3. Holonko R. A. Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku zakonodavstva pro biosferni zapovidnyky / R. A. Holonko // Problemy zakonnosti. – 2016. – Vyp. 134. – S. 139–151.
4. Zaluchennia hromadskosti ta naukovtsiv do proektuvannia merezhi Emerald (Smarahdovoi merezhi) v Ukraini / Polianska K. V., Borysenko K. A., Pavlachyk P., Vasyliuk O. V., Marushchak O. Yu., Shyriaieva D. V., Kuzemko A. A., Oskyrko O. S. ta in. / pid red. d. b. n. A. Kuzemko. – Kyiv, 2017. – 304 s.
5. Zapovidna sprava v Ukraini : navch. posibn. / za zah. red. M. D. Hrodzynskoho, M. P. Stetsenka. – K., 2003. – 306 s.
6. Zapovidni obiekty Rivnenshchyny. Pryrodno-zapovidnyi fond oblasti v rozrizi raioniv. Dubenskyi raion [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ecorivne.gov.ua/tmp/Dubno_rayon%20PZF.pdf
7. Karpiuk Z. K. Rozvytok zapovidnoi spravy na Volynskomu Polissi / Z. K. Karpiuk // Pryroda Zakhidnoho Polissia ta prylehlykh terytorii : zb. nauk. pr. / za zah. red. F. V. Zuzuka. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2013. – № 10. – S. 55–63.
8. Karpiuk Z. K. Problemy ta perspektyvy funktsionuvannia ekolohichnoi merezhi / Z. K. Karpiuk // Suchasnyi ekolohichni stan ta perspektyvy ekolohichno bezpechnoho stiikoho rozvytku Volynskoi oblasti : kol. monohr. / V. O. Fesiuk, S. O. Puhach, A. M. Slashchuk [ta in.]; za red. V. O. Fesiuka. – K. : TOV «PIDPRYIEMSTVO «VI EN EI», 2016. – S. 256–276.
9. Kovalchuk I. P. Pryrodna-zapovidna merezha Volynskoi oblasti: parametry suchasnoho stanu, pokaznyky dynamiky, kartohrafichni modeli / I. P. Kovalchuk, V. O. Fesiuk, T. S. Pavlovska, O. V. Rudyk. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : file:///C:/Users/User/Downloads/ktvsh_2013_8_7.pdf
10. Marynych O. M. Fizychna heohrafiia Ukrainy / O. M. Marynych, P. H. Shyshchenko. – K. : Znannia, 2005. – 511 s.
11. Obiekty pryrodno-zapovidnoho fondu Volynskoi vysochyny / V. I. Melnyk, I. I. Kuzmishyna, L. O. Kotsun [ta in.] // Pryroda Zakhidnoho Polissia ta prylehlykh terytorii : zb. nauk. pr. / vidp. red. F. V. Zuzuk. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2010. – № 7. – S. 117–136.
12. Pryrodno-zapovidnyi fond Rivnenskoii oblasti / pid red. Yu. M. Hryshchenka. – Rivne : Volynski oberehy, 2008. – S. 59–70.
13. Pro ekolohichnu merezhu Ukrainy : Zakon Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2004. – № 45. – S. 502.
14. Pro Zahalnodержavnu prohramu formuvannia natsionalnoi ekolohichnoi merezhi Ukrainy : Zakon Ukrainy // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2000. – № 43. – S. 5–33.
15. Rivnenska oblasna derzhavna administratsiia : ofitsiinyi vebсайт [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.rv.gov.ua/searchresult?key=statystyka%20%20Dubenskoho%20>
16. Tralo V. O. Pryrodno-zapovidna merezha Zdolbunivskoho raionu / V. O. Tralo, M. S. Firsova // Dermansko-Mostivskyi rehionalnyi landshaftnyi park: problemy stanovlennia : materialy nauk.-prakt. seminaru (m. Zdolbuniv, 22–23 berez. 2001 r.). – K. : Karbon, 2001. – S. 15–21.
17. Udoskonalena skhema fizyko-heohrafichnoho raionuvannia Ukrainy / O. M. Marynych, H. O. Parkhomenko, O. M. Petrenko, P. H. Shyshchenko // Ukr. heohr. zhurn. – 2003. – № 1. – S. 17–20.
18. Firsova M. S. Perspektyvni pryrodno-zapovidni obiekty v ekolohichnii merezhi Volynskoi vysochyny u mezhakh Rivnenskoii oblasti / M. S. Firsova // Visn. Rivnen. derzh. tekhn. un-tu : zb. nauk. pr. – Rivne, 2001. – Vyp. 4 (11). – S. 56–65.

Карпюк Зоя, Фидзина Екатерина. Природоохранная сеть Дубенского района Ровенской области.

Проанализированы предпосылки и этапы становления, современная структура, пространственная организация, функциональное назначение сети территорий и объектов природно-заповедного фонда Дубенского района Ровенской области. Выявлена динамика природоохранных объектов, состояние сохранности природных комплексов, картографически отражено их распространение, подана сжатая характеристика каждого объекта.

Освещено значение сети территорий и объектов природно-заповедного фонда для социально-экономического развития района, улучшения качества окружающей среды, состояния природных геосистем, сохранения биотического разнообразия, уникальных и типичных природных ландшафтов. Показана роль заповедных территорий и объектов природно-заповедного фонда – резерватов местообитаний многих биоорганизмов, территорий, удачно интегрированных в ландшафты, как территориальной основы, узловых элементов региональной и локальных экосетей – разновидности современного практического запроса геопроостранственного упорядочения, экологического оздоровления территорий, эффективного использования природно-ресурсного потенциала. Во время работы использованы методы сравнительно-географического анализа, картографический, статистический. Обоснована необходимость дальнейших детальних физико-географических исследований природоохранных сетей района.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, заказник, памятка природы, заповедное урочище, экосеть, Дубенский район, Ровенская область.

Karpiuk Zoia, Fidzina Kateryna. Natural Reserve Network of Dubno District of Rivne Region. Prerequisites and stages of formation, modern structure, spatial organization, functional purpose of the network of territories and objects of nature reserve fund of Dubno district of Rivne oblast are analyzed. The dynamics of nature protection objects, the state of preservation of natural complexes are clarified, their spatial distribution is mapped, a brief characteristics of each object is given. The importance of the network of nature reserve fund for the socio-economic development of the area, improvement of environmental quality, the state of natural geosystems, conservation of biotic diversity, unique and typical natural landscapes are highlighted. The role of territories and objects of the nature reserve fund network is shown – reserves of habitats of many bioorganisms, territories, successfully integrated into landscapes – as a territorial basis, nodal elements of regional and local eco-networks – a kind of modern practical request for geospatial ordering, ecological improvement of territories, efficient use of natural resource potential. Methods of comparative geographical analysis, cartographic, statistical methods were used in writing the work. The necessity of further detailed physical-geographical researches of the nature protection networks of the district is substantiated.

Key words: nature reserve fund, reservation, nature monument, protected area, eco-network, Dubno district, Rivne region.